

K severozápadní a západní části hřbitovní zdi je osazeno 26 náhrobků. K mimořádným dílům v této řadě patří figurální náhrobek se sochou Krista, se zdviženým gestem pravé ruky a levicí na srdci, který patří *rodině Rasch*. Autorem díla byl krásnolipský sochař Leopold Zimmer. Sousední náhrobek v podobě obelisku s porcelánovým medailonem s portrétem zesnulého je vzpomínkou na ryteckého mistra a odborného učitele sklářské školy *Carla Pietsche* (1823–1883). K monumentálním dílům v této řadě patří dvě kaple. V první z nich jsou umístěny náhrobky obchodníků *Emanuela Stelziga*

Severozápadní část hřbitovní zdi s náhrobky rodiny Rasch, Carla Pietsche, Emanuela Stelziga, Antona Schimmela, Josepha Conratha a jeho dcery Therese a Franze Zahna.

(1787–1862) a *Antona Schimmela* (1801–1868). V sousední výklenkové kapli se nachází figurální náhrobek sklářského továrníka *Josepha Conratha* (1800–1853) a jeho dcery *Therese* (1842–1863). Ve výklenkové kapli stojí na podstavci dva andělé. Levého se sepnatými rukama zhotovil Josef Max, pravý s kotvou a věnečkem pochází z dílny Emanuela Maxe. K dalším cenným dílům patří například náhrobek s alegorickou postavou Naděje, patřící *Franzi Zahnovi* (1823–1858) a náhrobek *Marie Anny Conrath roz. Hesse* (1801–1841) s dcerou *Clemen-*

tine (1864–1877), který zhotovil Franz Neusar z Prahy. Z dílny téhož sochaře pochází náhrobek s alegorickou postavou Víry v gotizující architektuře, zhotovený pro obchodníka *Franze Zahna* (1791–1842) a jeho choť *Amalii, roz. Rothe* († 1834).

Další hodnotná díla jsou tvořená zděnými nikami, do nichž jsou umístěny figurální náhrobky. První náhrobek v podobě truchlící ženy pod křížem, který je zčásti zakryt smuteční rouškou, patří *Marii Theresii Lissner* (1797–1833) a pochází z pražské dílny Franze Neusara. Následuje hrobka *rodiny Helzel*. Zděná stavba s hlubokou nikou vynáší trojúhelný tympanon

Náhrobek Marie Anny Conrath a její dcery Clementine.

Náhrobek Franze a Amalie Zahna.

dekorovaný reliéfními postavami andělů vynášejícími věnec z dubových a olivových lístků. Uprostřed niky je osazen oltář s námětem Ukřižování. Vysoký kříž s ukřižovaným Kristem je částečně zahalen smuteční rouškou. U paty kříže je umístěna zeměkoule, kolem níž se plazí had. Mezi konzolami menzy je situovaná deska připomínající obchodníka se sklem *Johanna Antona Helzela* (1748–1827). U východní a západní stěny jsou umístěny další náhrobky vzpomínající na příslušníky rodiny Helzel, stejně jako menší nápisové desky situované nalevo a na-

1/ Náhrobek Augusta Schimmela.

2/ Detaily z náhrobku Johanna Christopha a Marie Elisabeth Zahna.

3/ Detail alegorického reliéfu z náhrobku Ignaze Krause.

4/ Pláčka z náhrobku Franze Antona Knechtel.

5/ Detail z náhrobku Franze Ignaze a Marie Josefy Krause.

pravo od oltáře. Poslední náhrobek v řadě patří obchodníku se sklem *Franzi Antonu Knechtelovi* (1756–1822). Jde o figurální náhrobek představující pláčku objímající vázu s volně spuštěnou draperií, odkazující k ikonografii smrti Ježíše Krista.

Náhrobek rodin Heinrich a Comrath.

Restaurování náhrobků

O starý hřbitov v Kamenickém Šenově pečuje od roku 2004 občanský spolek SONOW. Ten se v roce 2016 spojil s partnerským Spolkem přátel Kamenického Šenova z Rheinbachu (Freunde und Partner von Kamenický Šenov/Steinschönau und Umgebung e. V.) a od této doby na záchraně areálu starého hřbitova spolupracují. Právě v Rheinbachu našla po druhé světové válce domov řada odsunutých šenovských rodin.

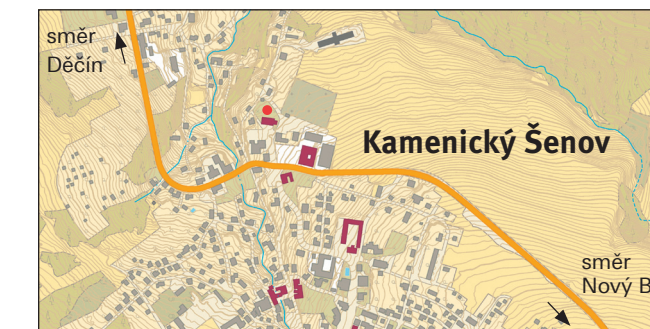
Od roku 2007, kdy byla zahájena obnova starého hřbitova, dochází k postupné stabilizaci a restaurování dochovaných náhrobků. Restaurátorské práce jsou finančně podporovány Libereckým krajem, Českoněmeckým fondem budoucnosti, Nadací Preciosa a řadou dalších dárců. Skrze dotační titul „Europa bei uns zuhause“ se na obnově podílí spolková země Severní Porýní-Vestfálsko. S údržbou areálu pomáhá město Kamenický Šenov.

GPS souřadnice

N 50.7773508°, E 14.4688572°

Více informací na

www.npu.cz/uop-liberec
sekce prezentace památek

V roce 2023 vydal NPÚ, ÚOP v Liberci v rámci projektu Prezentace památek

ISBN 978-80-87810-56-9

Text: Jana Kurešová

historická dokumentace: reprofoto z PALME, Harry. *Kamenický Šenov a jeho Starý hřbitov. Pomníky a lidé pod nimi pochovaní, jak vypadali, jací byli, čím se živili a kde bydleli*. Kamenický Šenov, 2018, s. 53, 60.

fotografie: Michael Čtveráček, Jana Kurešová
mapa: © ČÚZK, Vladimír Vrabec
grafická úprava: Michael Čtveráček

Vybraná literatura:

PALME, Harry. *Kamenický Šenov a jeho Starý hřbitov. Pomníky a lidé pod nimi pochovaní, jak vypadali, jací byli, čím se živili a kde bydleli*. Kamenický Šenov, 2018.
JAKUBCOVÁ, Zuzana a Jana KUREŠOVÁ. Cestou k zapomenutí. Výrobci a tvůrci náhrobních kamenů na hřbitovech Českolipska od poloviny 19. století do druhé světové války. 1 část. *Fontes Nissae – Prameny Nisy XVIII*, 2017, 2, s. 51–69.
JAKUBEC, Pavel a Jana KUREŠOVÁ. Cestou k zapomenutí. Výrobci a tvůrci náhrobních kamenů na hřbitovech Českolipska od poloviny 19. století do druhé světové války. 2 část. *Fontes Nissae – Prameny Nisy XX*, 2019, 1, s. 39–53.
PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780–1830*. Praha, 2004.
HNOJIL, Adam. Josef Max. *Sochařství pozdního neoklasicismu v Čechách*. Praha, 2008.

ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE
V LIBERCI

Celkový pohled na areál kostela Narození sv. Jana Křtitele

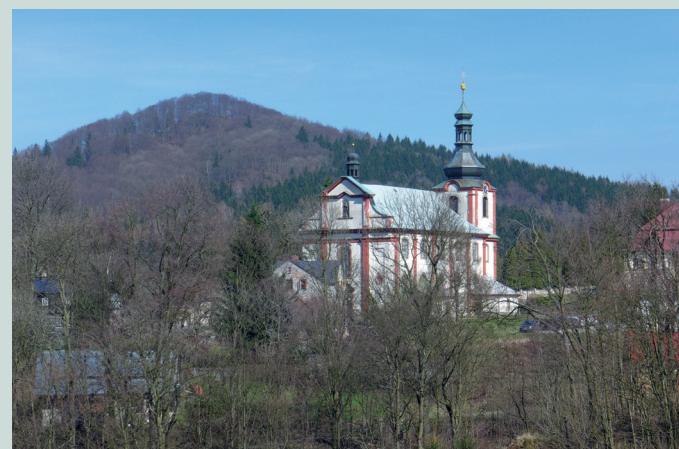
KAMENICKÝ ŠENOV
Starý hřbitov

STARÝ HŘBITOV v Kamenickém Šenově

Areál kostela Narození sv. Jana Křtitele

Jižní strana hřbitova v roce 1935. Foto H. Palme.

SE SKLEM ŠENOVANÉ PODNIKALI DALEKÉ OBCHODNÍ CESTY. ZPRVU S TRAKAŘEM NALOŽENÝM SKLENĚNOU SUROVINOU A RYTECKÝM STROJEM, JAK NÁM O TOM PODAL ZPRÁVU ZE SVÝCH CEST GEORG FRANZ KREYBICH (1662–1736), NEBO POZDĚJI S TĚŽKÝMI, SKLEM VRCHOVATĚ NALOŽENÝMI FORMANSKÝMI POVOZY. CESTY ZA VÝDĚLKEM JE ZAVEDLY NAPŘÍKLAD DO MOSKVV, LONDÝNA, LISABONU ČI SMYRNY A Z TĚCHTO DALEKÝCH CEST SE OBYKLE NEVRACELI S PRÁZDNOU. Z CIZINY DOVÁŽELI EXOTICKÉ OVOCE, LÁTKY, BAREVNÉ KOVY, NEBO JEN OBILÍ, KTERÉ CESTOU ZPĚT PRODALI VÝHODNĚ NA TRŽÍCH VELKÝCH MĚST MONARCHIE. K ZUŠLECHŤOVÁNÍ DUTÉHO SKLA SE PO ROCE 1724 PŘIDALA I VÝROBA REPREZENTATIVNÍCH SVÍTEL,

SE KTEROU ZAPOČAL JOSEF PALME NA PRÁCHNI. TATO TRADIČNÍ VÝROBA JE SPOLU S VÝROBU A ZUŠLECHŤOVÁNÍM SKLA V KAMENICKÉM ŠENOVĚ STÁLE ŽIVÁ.

Kamenický Šenov leží v bohatě modelovaném terénu na rozhraní Českého středohoří a Lužických hor.

Ves Šenov (Sonow) je poprvé i s farním kostelem zmiňovaná v roce 1352. Patřila k panství Česká Kamenice, k němuž příslušela až do roku 1848. Urbanistickou strukturu původní zemědělské lánové vsi postupně proměnilo rozvíjející se sklárství. To začalo mít v oblasti význam už v 16. století. K jeho největšímu rozmachu došlo především v období od 2. poloviny 18. století až do 20. let 20. století. V roce 1856 byla založena sklářská škola, která je nejstarší sklářskou školou na světě. Zručnost zdejších řemeslníků a podnikatelské úspěchy obchodníků se sklem vedly k rozvoji a prosperitě obce. Díky tomu se stala roku 1849 městysem, a následně v roce 1900 městem.

Starý hřbitov je součástí areálu kostela Narození sv. Jana Křtitele, který je situován severozápadně od centra města, nedaleko silnice vedoucí z Nového Boru do České Kamenice. Od roku 1964 je areál kulturní památkou registrovanou v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky pod rejstříkovým číslem 25406/5-3034.

Nynější kostel Narození sv. Jana Křtitele byl postaven v letech 1715 až 1718 patrně podle projektu italského architekta Pietra Paola Columbaniho. Starší stál pravděpodobně severněji a po dostavbě nového svatostánku byl zbourán. Slavnostní vysvěcení proběhlo v roce 1718 na svátek sv. Václava. Věž k němu byla přistavěna v polovině 18. století. Hřbitov přiléhající dnes pouze k severní straně kostela jej původně obklopoval ze všech stran. Jeho areál vymezovala kamenná zeď a přístupný byl dvěma vchody. Přístup byl možný po schodišti naproti vstupu do kostela. Druhý vchod byl situovaný za kostelní věží. Součástí areálu byla i márnice, jež byla postavená v severním cípu hřbitova.

Koncem 18. století byla jižní část hřbitova již plně obsazena a kolem roku 1820 zrušena. V roce 1826 došlo ke zbourání jihozápadní části hřbitovní zdi a zároveň byla stržena hlavní hřbitovní brána nad schodištěm z 20. let 18. století. Místo ní byl postaven současný vchod s brankou s kamennými sloupy a vázami. Ve třetí čtvrtině 19. století byla kapacita celého hřbitova téměř obsazena, proto v roce 1883 založila obec severovýchodně od kostela hřbitov nový. V témže roce byl starý hřbitov oficiálně uzavřen a v roce 1910 zplanýrován. V roce 1935 zde bylo registrováno 84 náhrobků. V současné době je jich zachováno 50.

Jižní strana hřbitova před rokem 1910. Foto H. Palme.

Náhrobky na starém hřbitově

Dochované náhrobky pochází z rozmezí let 1767 až 1883. Výjimku tvoří náhrobek rodin Heinrich a Conrath, pořízený až v roce 1910. Typologicky jde o figurální a architektonicky koncipovaná díla. Jejich materiálem je převážně pískovec, v menší míře doplněný mramorem, trachytem, břidlicí a kovovými nebo porcelánovými prvky.

Některé z náhrobků pochází z dílen významných kameníků a sochařů – například Josefa a Emanuela Maxe, kteří pocházeli z nedalekého Janova u Sloupu v Čechách, Leopolda Zimmera z Krásné Lípy, Franze Neusara z Prahy, nebo Josefa Seicheho z Teplíc.

Nejstarší dva dochované náhrobky jsou rokokové. Prvním z nich je náhrobek mlynáře a obchodníka se sklem *Johanna Christoha Zahna* (1682–1767) a jeho manželky *Marie Elisabeth* (1691–1766), osazený v severní části hřbitovní zdi. Druhý nejstarší náhrobek nalezneme nedaleko věže kostela, u severovýchodní strany ohradní zdi, a patří obchodníkovi se sklem *Johannu Jacobu Hölzelovi* (1712–1769). Mezi těmito dvěma rokokovými náhrobky je situováno sedmáct děl. Z nich vynikají náhrobky patřící rodině sklářského obchodního cestujícího *Andrese Lissnera* (1784–1808), a obchodníkovi se sklem *Jacobi Kromerovi* (1788–1829). Oba náhrobky zdobí reliéf alegorie smrti znázorňující dva k sobě se klonící stromy, mezi nimiž je vlevo dole zobrazen západ slunce symbolizující zánik života, zatímco

duše v podobě motýla stoupá k nebi. Shodný motiv najdeme na náhrobkách příslušníků *rodiny Krause*. Tři náhrobky členů rodiny Krause jsou situované ve velké segmentově zaklenuté nische vrcholící latinským křížem. Ústřední figurální náhrobek *Franze Ignaze Krause* (1787–1856) a jeho ženy *Marie Josefy* (1790–1869) se sochou *Víry* pochází z dílny pražského sochaře Emanuela Maxe. Následují náhrobky obchodníka se sklem *Franze Vogela* (1838–1815) a jeho čtvrté manželky *Marie Anny roz. Richter* (1758–1820). Oba náhrobky dekoruje mezi pilastry reliéf anděla s pochodní obrácenou k zemi, jejíž uhasínající plamen vyjadřuje končící život. Architektura náhrobků je zdobena bohatou rostlinnou ornamentikou související se symbolikou smrti či věčného spánku.

Celkový pohled na areál starého hřbitova u kostela Narození sv. Jana Křtitele.

